

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-18>

УДК 338.432:330.131.5/.341.1

Ільчук Микола Максимович

доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент Національна академія аграрних наук України,
завідувач кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5129-6110>

Свиноус Іван Вікторович

доктор економічних наук, професор кафедри обліку і оподаткування,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0346-1596>

Томашевська Ольга Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2444-7259>

Mykola Ilchuk

National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine

Ivan Svinous

Bila Tserkva National Agrarian University

Olga Tomashevskaya

National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF THE EFFECTIVENESS OF INNOVATIVE ACTIVITIES IN AGRICULTURE

Анотація. На основі узагальнення досліджень науковців запропонувати практичні рекомендації щодо оцінки ефективності інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Для досягнення поставленої мети використані сучасні методи дослідження: системний аналіз – при дослідженні теоретико-методичних засад оцінки ефективності інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств; абстрактно-логічний – для уточнення сутності основних понять, визначень і категорій теорії інноваційного виробництва сільськогосподарської продукції; комплексний аналіз – для визначення основних критеріїв оцінки ефективності інноваційної діяльності господарств корпоративного сектору аграрної економіки. Встановлено, що цілі суб'єктів інноваційної діяльності залежать від економічних інтересів учасників інноваційного процесу та визначаються характером розв'язуваних стратегічних і тактичних завдань. Стратегічним завданням інноваційної діяльності сільському господарстві є досягнення конкурентоспроможних параметрів виробництва для прискорення процесів розширеного відтворення галузі та забезпечення продовольчої безпеки країни. Тактичні завдання зводяться до зростання прибутковості виробництва, продуктивності праці, скорочення витрат, поліпшення якості продукції та ін. Для реалізації інноваційних проектів у сільському господарстві потрібні інвестиції. Оцінюючи ефективності капітальних вкладень може бути застосована методика, яка передбачає врахування інтересів народного господарства в цілому. При цьому вибір оптимального варіанта здійснюється шляхом розрахунку показників терміну окупності, порівняльної економічної ефективності та мінімуму наведених витрат. Доведено, що у складі видів ефективності сільському господарстві доцільно виділити біологічну ефективність, що характеризується приростом урожайності сільськогосподарських культур, зростанням продуктивності сільськогосподарських тварин. Проявом біологічного ефекту буде збільшення генетичного потенціалу сільськогосподарських культур.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, сільськогосподарське підприємство, інноваційні проекти, ефект.

Summary. Based on the generalization of the scientists' research, offer practical recommendations for evaluating the effectiveness of innovative activities of agricultural enterprises. To achieve the goal, modern research methods were used: system analysis – in the study of the theoretical and methodological foundations of evaluating the effectiveness of innovative activities of agricultural enterprises; abstract-logical – to clarify the essence of the main concepts, definitions and categories of the theory of innovative production of agricultural products; comprehensive analysis – to determine the main criteria for evaluating the effectiveness of innovative activities of farms in the corporate sector of the agrarian economy. It was established that the goals of the subjects of innovative activity depend on the economic interests of the participants of the innovation process and are determined by the nature of the strategic and tactical tasks to be solved. The strategic task of innovative activities in agriculture is to achieve competitive production parameters to accelerate the processes of expanded reproduction of the industry and ensure the country's food security. Tactical tasks are reduced to increasing production profitability, labor productivity, reducing costs, improving product quality, etc. Investments are needed to implement innovative projects in agriculture. Evaluating the effectiveness of capital investments can be applied a technique that takes into account the interests of the national economy as a whole. At the same time, the choice of the optimal option is carried out by calculating the indicators of the payback period, comparative economic efficiency and the minimum costs. It has been proven that among the types of efficiency in agriculture, it is advisable to single out biological efficiency, which is characterized by an increase in the yield of agricultural crops, an increase in the productivity of farm animals. The manifestation of the biological effect will be an increase in the genetic potential of agricultural crops.

Key words: innovation, innovative activity, agricultural enterprise, innovative projects, effect.

Постановка проблеми. В умовах орієнтації господарського механізму на ринкові моделі розвитку проблема економічної оцінки інноваційної діяльності набуває особливої актуальності. Підвищуються вимоги до економічних розрахунків, обґрунтувань прийнятих рішень, оскільки різко зростає ціна помилок.

Інноваційна діяльність здійснюється завдяки прогресивним науково-технічним досягненням та є вирішальним фактором подолання кризових явищ, стабілізації та зростання економіки. Об'єктивно обумовлений процес перетворення наукових знань на фізичну реальність, періодичного інноваційного оновлення має свої закономірності і є самостійним науковим напрямом. Основу для інноваційного розвитку створюють економічні суб'єкти, які здійснюють інноваційну діяльність з метою отримання вигод. Однак її результативність залежить від стану зовнішнього та внутрішнього економічного середовища, наявності необхідних умов для впровадження та раціонального використання інноваційної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження феномену інновацій як фактора суспільного розвитку започатковані в працях класиків економічної теорії М. Кондрат'єва, А. Маршала, М. Туган-Барановського, Й. Шумпетера та продовжені Х. Барнетом, С. Глазьевим, Д. Беллом, В. Іноземцевим, Л. Ласло, Б. Лундвалом, Ф. Махлупом, Р. Нельсоном, Е. Роджерсом, Б. Санто, О. Сухаревим, К. Фріманом, Ю. Яковцем та ін. Практичні ж проблеми інноваційного розвитку вітчизняного аграрного сектора економіки знайшли відображення в працях С. Володіна, О. Дація, О. Крисального, М. Кропивки, О. Школьного, В. Яценка. Проте, швидкоплинні зміни що відбуваються в зовнішньому середовищі функціонування сільськогосподарських підприємств вимагає удосконалення методичних підходів, що оцінки ефективності їх інноваційної діяльності.

Мета статті. На основі узагальнення досліджень науковців запропонувати практичні рекомендації щодо оцінки ефективності інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідники інноваційної діяльності вказують на різноякісні, взаємопов'язані різновиди результативного ефекту реалізованих науково-технічних та організаційно-економічних розробок. Методики передбачають оцінки напрямів технічної, екологічної, соціальної, технологічної, енергетичної та економічної ефективності інноваційних розробок та окупності інвестицій у проєкт. Усі вони оцінюють результати впровадження інновацій за властивими їм критеріями та показниками [1]. Показники перелічених різновидів ефектів багаточисленні, але, зрештою, виділяють один, два найбільш характерні критерії, які закладаються в основу вирішення завдань щодо вибору оптимального варіанту. Критерієм технічного ефекту називається зростання продуктивності нового виду техніки, обладнання, приладу чи комплексу коштів; технологічного – покращення якості виконуваного процесу виробництва і знову ж таки зростання продуктивності праці, економія ресурсів.

Соціальна ефективність зводиться до полегшення умов праці, підвищення мотивації і, зрештою, до поліпшення життя працівників; екологічна ефективність – до зменшення шкідливих технологічних впливів науково-технічного прогресу на довкілля, її оздоровлення. Енергетична оцінка спрямовано зниження сукупних енерговитрат отримання сільськогосподарської продукції, досягнення позитивного енергобалансу, під час будь-якого процесу, технології, скорочення загальних витрат за спожиті пально-мастильні матеріали та електроенергію [2]. Тільки отримавши позитивні висновки з усіх напрямів оцінки проєкту, слід розпочинати економічну його оцінку. Всі перелічені різновиди ефекту, по суті, інтегру-

ються в показниках його економічної ефективності. Корисність інновації чи комплексу інновацій, зрештою, визначається здатністю зберігати живу працю, час, матеріальні ресурси та кошти, що у сукупності оцінюється універсальним оцінним вимірником – грошовим еквівалентом. Цими якостями проєкту визначатиметься його вартість на ринку інновацій. Базовою категорією методології, теорії та практики інноваційної діяльності є ефективність, яка виражає економічні відносини та інтереси учасників інноваційного процесу з приводу співвідношення між отриманим результатом (ефектом) цього процесу і витратами [3]. Сфера дії отриманого ефекту в аграрному секторі може бути різною: у техніці, технології, а також у біологічних, соціальних, екологічних та економічних аспектах. Ефект повинен бути отриманий на всіх стадіях відтворювального циклу інновацій і може поширюватися на різних рівнях: країна, регіон, конкретне підприємство або підрозділ, галузь, підгалузь.

Критерії, що оцінюють рівень інноваційної активності суб'єкта господарювання:

- відповідність сфери діяльності суб'єктів господарювання пріоритетним напрямам інноваційного розвитку адміністративно-територіального формування та країни в цілому;

- переважання в суб'єктах технологічних (продуктових або процесних) інновацій порівняно з організаційними та маркетинговими інноваціями;

Показники, що характеризують рівень інноваційної активності суб'єкта господарювання:

- частка витрат на НДДКР (науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи) у загальному обсязі витрат суб'єктів господарювання;

- показники ефективності витрат на НДДКР;

- питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі виробленої продукції, підприємствами;

- питома вага науково-технічного персоналу у загальній структурі персоналу суб'єктів господарювання;

- співвідношення кількості технологій, що продаються і купуються;

- показник комерціалізації різних об'єктів інтелектуальної власності.

Основними показниками, що характеризують рівень інноваційної активності суб'єктів господарювання, необхідно вважати: частку витрат на НДДКР у загальному обсязі витрат суб'єктів господарювання; показники ефективності витрат на НДДКР; питома вага інноваційної продукції у загальному обсязі виробленої продукції; питома вага науково-технічного персоналу у загальній структурі персоналу підприємства; співвідношення кількості технологій, що продаються і купуються; показник комерціалізації різних об'єктів інтелектуальної власності

Показники, що характеризують рівень інноваційної активності суб'єкта господарювання можна також розділити на затратні, тимчасові, параметри оновлюваності та структурні.

На рівень інноваційної активності суб'єкта господарювання величезний вплив надає його забезпеченість ресурсами. Адже за відсутності необхідних ресурсів навіть потенційно вигідні розробки так і не перейдуть з категорії ідей у повноцінний новаторський продукт [4].

Економічний ефект від інновацій є результатом спільної діяльності науки і виробництва. Економічне обґрунтування науково-технічної діяльності проводиться на всіх стадіях її розвитку та починається із зародження ідеї. Передпроектна оцінка ідеї, що висувається (прогноз) пов'язана з попередніми закладеними параметрами розробки і цінами, що склалися. На наступних стадіях порівняльна оцінка розробки проводиться з найбільш прогресивною базою – вітчизняним або зарубіжним аналогом, серійним або розробленим, освоєним виробництвом або таким, що розробляється.

Виходячи з цього, однією з відповідальних моментів економічної оцінки, прогнозування інновації є стадія апробації, тобто, виробничого її залучення, перевірки, що дозволяє зробити остаточний висновок про доцільність освоєння запропонованого нововведення або відкинути її, припинивши її подальше просування. На основі повної експертизи проєкту виявляються та оцінюються всі очікувані корисні та негативні сторони, а також видається остаточний висновок експертної комісії, що представляє різнобічних незалежних фахівців-інженерів, технологів, економістів, соціологів, маркетингологів, екологів, правознавців, експертів інших напрямів [5]. Після повної експертизи активна рекламна пропаганда інноваційного проєкту, що зародився, має зацікавити споживача та інвесторів у придбанні його документації для подальшої реалізації, забезпечити адекватний попит на ринку інновацій.

На стадіях освоєння проєкту проводяться уточнюючі економічні розрахунки на основі науково-технічної документації та ринкових умов, виводиться величина очікуваного прибутку та його розподіл між учасниками. Реалізація інноваційних проєктів в аграрному секторі потребує великих реальних інвестицій у основні засоби та оборотні кошти.

Показники технологічної ефективності дозволяють дати оцінку елементам систем землеробства, тваринництва, новим технологіям чи комплексам робіт, окремим робочим процесам, що відображає ступінь використання земельних угідь, рівень продуктивності тварин, витрати матеріальних і трудових ресурсів у процесі виробництва, зміна якості як окремих робочих процесів, так і в цілому технологій і одержуваної продукції.

Критерієм технологічної ефективності є рівень отримання якісної сільськогосподарської продукції щодо одиниці основних виробничих ресурсів – землі, поголів'я сільськогосподарських тварин та птиці, основних виробничих фондів на одного постійного (або середньорічного) працівника за умови збереження природного середовища, підвищення родючості ґрунту та підтримки екологічної рівноваги середовища.

Показники технологічної ефективності:

- урожайність сільськогосподарських культур;
- продуктивність сільськогосподарських тварин та птиці;
- якісні зміни продукції та виконуваних виробничих процесів;
- валова продукція сільського господарства в постійних цінах на: 1 га сільськогосподарських угідь, ріллі, одного працівника, на 1000 грн. основних засобів виробництва сільськогосподарського призначення;
- показники окремо щодо продукції рослинництва, тваринництва та за конкретними видами продукції.

Показники технічної ефективності дозволяють оцінити технічний прогрес впроваджуваних інженерно-технічних засобів: виробничих будівель та споруд, сільськогосподарських машин, обладнання, енергетичного обладнання, видів транспорту, засобів автоматизації та приладів та ін. Критерієм технічної ефективності є зростання продуктивності цих коштів при виконанні робіт, зниження трудових та експлуатаційних витрат на виробництво одиниці сільськогосподарської продукції.

Показники соціальної ефективності дозволяють оцінити зміну умов праці та загалом умов життя працівників та всіх сільських жителів цієї території. Критерієм соціальної ефективності є покращення умов праці та рівня життя працівників даного трудового колективу, соціально-побутових умов на місцях проживання. Показниками цього виду ефективності повинні служити:

- створення нормальних трудових умов для працівників підприємства;
- збільшення фонду споживання для середньорічного працівника;
- зростання споживання необхідних продуктів харчування та товарів, у тому числі тривалого користування, побутових послуг.

Наслідком покращення показників соціальної ефективності є скорочення або призупинення плинності кадрів, зростання показників демографічного відтворення на території, середньої тривалості життя.

Показники екологічної ефективності виробництва дозволяють оцінити вплив шкідливих техногенних та стихійних природних процесів на умови проживання: збереження чистоти водноповітряного середовища, ґрунту, природної флори

та фауни [6]. Критерієм цього виду ефективності є оздоровлення природного середовища в результаті чіткого виконання санітарно-екологічних заходів, усунення всіх шкідливих техногенних впливів на природу.

Важливими показниками є:

- збільшення витрат на природоохоронні заходи;
- підвищення віддачі від природоохоронних капітальних вкладень шляхом зниження або повного припинення викиду шкідливих стоків і відходів виробництва у водоймища, ґрунт, атмосферу;
- запобігання ґрунтовим ерозійним процесам, руйнування ґрунтової структури, знищення рослинності та тваринного світу.

Узагальнюючим показником ефективності інновацій, інноваційного експерименту є економічна ефективність [7]. Як критерій економічної ефективності приймається рівень доходів (чистого прибутку), що дозволяє забезпечити розширене відтворення даного підприємства при одночасному створенні нормальних трудових та соціальних умов життя працівників і всього населення в здоровому природному середовищі. Показники економічної ефективності такі:

- зниження собівартості виробництва та реалізації продукції;
- зростання виробництва валової продукції в постійних цінах;
- зростання чистого прибутку;
- збільшення рентабельності виробництва за видами продукції, сукупної рентабельності підприємства; зростання питомих показників вартості валової продукції, прибутку в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, ріллі, середньорічного працівника, 1000 грн. основних засобів виробництва;
- підвищення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства;
- зниження всіх видів заборгованості та інші.

У сучасних умовах використання методу порівняльної економічної оцінки варіантів з властивими йому статичністю, умовністю, у відриві від ринкової кон'юнктури, безперервних інфляційних процесів та інших складнощів сучасної дійсності стало недостатнім. Інвестора в даний період цікавить гарантований реальний ефект, окупляться чи ні його вкладення на освоєння інноваційного проєкту за визначений термін. Для реалізації підготовлених та прийнятих до впровадження наукововиробничих проєктів розробляється механізм фінансування із зазначенням джерел інвестування. Фінансування більшості проєктів та програм передбачає переважне використання позабюджетних джерел. Однак необхідно залучати бюджетні кошти. Форми, схеми та інструменти фінансування в кожному конкретному випадку

визначаються індивідуально. Метою фінансування будь-якого інвестиційного проекту є скорочення терміну окупності вкладених коштів, підвищення ефективності капіталовкладень як за рахунок вибору найпрогресивніших варіантів проекту, джерел інвестування, так і за рахунок прискорення обороту капіталу [8].

В умовах ринкових відносин, що розвиваються, проблема економічної оцінки вкладень у реалізацію інноваційних проектів актуальна для всіх учасників інноваційної діяльності і в першу чергу для інвестора, який володіє вільними ресурсами і постійно прагне їх примножити. Не менш важлива вона і для споживачів інновацій – суб'єктів підприємницької діяльності.

Поряд з державою в ролі інвесторів нині виступають суб'єкти підприємницької діяльності в тому числі агробізнесу. Враховуючи відносно низьку прибутковість сільськогосподарських галузей, тривалість процесу впровадження інновацій, більш високий ризик та можливість отримання негативного результату, що пов'язано із втратами вкладень, бажані спільні вкладення різних учасників інвестиційного процесу.

Освоєння науково-технічної розробки має забезпечити як повернення витрачених коштів, а й принести максимально можливий прибуток суб'єкту-замовнику, інвестору, менеджеру, державі. Показником віддачі витрат є ефективність проекту, що представляє кількісне відношення ефекту, отриманого від реалізації наукових ідей у виробництві, до сукупних витрат на їх здійснення. Економічне обґрунтування інноваційних проектів базується на розрахунках окупності капітальних вкладень для різних рівнів застосування. Розрізняють комерційну, бюджетну та суспільну (соціально-економічну) ефективність інноваційно-інвестиційного проекту. Комерційна ефективність відбиває співвідношення фінансових витрат та результатів надходження коштів (виручка). Вона розраховується для проектів загалом і окремих учасників. Бюджетна ефективність відображає результати діяльності бюджетних підприємств і організацій і встановлюється як різниця їх доходів і витрат.

За допомогою показників суспільної (соціально-економічної) ефективності оцінюється інноваційний проект з погляду інтересів економіки країни, регіону, галузі, організації з урахуванням загального вибору від реалізації, сукупних витрат, створюваних благ, включаючи соціальні, екологічні та інші, наслідки взаємодії з кредитно-фінансовими, податковими, страховими та іншими службами. Розраховуються ефективність проекту загалом та ефективність участі у проекті всіх учасників.

Усі види ефективності враховують непрямі фінансові результати – зміни доходів сторонніх

суб'єктів підприємницької діяльності та громадян. Для оцінки результатів використовують базисні, світові, прогнозні чи розрахункові ціни у гривнях чи іншій валюті. Реалізація інноваційних проектів пов'язана з грошовими потоками, що мають різну інтенсивність у різні періоди. Інноваційний процес – це, зазвичай, послідовності взаємопов'язаних інвестицій, розтягнутих кілька періодів, і навіть віддача (доходи), теж розтягнуті у часі.

Ефективність інноваційного проекту – категорія, що відображає відповідність його цілям інтересам учасників розробки та впровадження. Вхідний грошовий потік – це фінансові результати здійснення проекту. Джерела його – виручка від реалізації продукції (робіт, послуг), кредити та позики, акціонерний капітал, виручка від реалізації активів, інші позареалізаційні доходи за проектом. Вихідний грошовий потік – це інвестиційні витрати за період здійснення проекту, в які включають початкові капітальні вкладення та поточні платежі без урахування амортизаційних відрахувань на основні активи, залучені до проекту, платежі за кредити та позики, податкові внески, інші платежі з прибутку (дивіденди та ін.). Чистий грошовий потік – це різниця між реальним надходженням та реальною витратою грошових коштів.

Сільське господарство, як галузь характеризується різноманітністю розв'язуваних завдань, різноманітним характером та безліччю економічних інтересів, що передбачає наявність різних видів ефективності інноваційної діяльності, що відображають різні сторони процесу відтворення.

Народногосподарська ефективність сільського господарства відображає ступінь задоволення потреб держави у його продукції, виробленої вітчизняними товаровиробниками та забезпечує продовольчу безпеку країни.

Ефективність інноваційної діяльності в сільському господарстві відрізняється складним взаємозв'язком показників, що відображають різні елементи відтворювального процесу і ступінь використання різноманітних ресурсів або факторів виробництва. Види прояви ефективності залежать від характеру отриманого в галузі ефекту, який може бути технічним, технологічним, біологічним, економічним, соціальним та екологічним. Так, технічний ефект проявляється у вигляді підвищення коефіцієнта механізації та автоматизації виробництва, використання покращених технічних засобів. Технологічний ефект характеризується збільшенням частки нових прогресивних технологій, їх удосконаленням. Проявом біологічного ефекту буде збільшення генетичного потенціалу сільськогосподарських культур. Економічний ефект виражається приростом обсягу продажу, скороченням термінів освоєння інновацій, поліпшенням якості продукції. Соціальний

ефект пов'язані з якістю життя працівників галузі, ступенем задоволення їх різних потреб. Екологічний ефект визначається станом навколишнього середовища, кількістю виробленої екологічно чистої продукції.

Показники ефективності інноваційної діяльності у сільському господарстві систематизуються залежно від видів отриманих ефектів і передбачають порівняння з різними витратами. Так, техніко-технологічна ефективність інноваційної діяльності визначається ступенем досягнення раціональної системи ведення землеробства і тваринництва за допомогою таких показників, як приріст продукції, рівень урожайності сільськогосподарських культур, рівень продуктивності тварин, зниження фондові- та енергоємності продукції, тощо.

У складі видів ефективності сільському господарстві доцільно виділити біологічну ефективність, що характеризується приростом урожайності сільськогосподарських культур, зростанням продуктивності сільськогосподарських тварин. Економічна ефективність інноваційної діяльності визначається досягненням додаткової прибутковості виробництва за рахунок покращення якості ресурсів і вимірюється такими показниками, як зниження собівартості, зростання прибутку, рентабельності, продуктивності праці та ін. Критерій – максимізація доходів галузі як умова розширеного відтворення. Соціальна ефективність інноваційної діяльності відображає якість життя населення і вимірюється підвищенням рівня оплати праці працівників аграрного сектору, співвідношенням сукупних реальних доходів та прожиткового мінімуму, поліпшенням демографічних показників. Її критерій – підвищення рівня життя працівників, зайнятих у сільському господарстві.

Екологічна ефективність інноваційної діяльності визначається поліпшенням якості довкілля. Для її оцінки використовуються такі показники, як збільшення обсягів виробництва екологічно чистої продукції на одиницю сукупних витрат, масштабів природо відновлювальної діяльності. Критерій – збереження та поліпшення природного середовища.

Оцінка та вибір інноваційних проектів базуються на показниках ефективності, розрахунок яких заснований на якісній та кількісній визначеності результатів та витрат.

Цілі суб'єктів інноваційної діяльності залежать від економічних інтересів учасників інноваційного процесу та визначаються характером розв'язуваних стратегічних і тактичних завдань. Стратегічним завданням інноваційної діяльності сільському господарстві є досягнення конкурентоспроможних параметрів виробництва для прискорення процесів розширеного відтворення галузі та забезпечення продовольчої безпеки кра-

їни. Тактичні завдання зводяться до зростання прибутковості виробництва, продуктивності праці, скорочення витрат, поліпшення якості продукції та ін.

Для реалізації інноваційних проектів у сільському господарстві потрібні інвестиції. Оцінюючи ефективності капітальних вкладень може бути застосована методика, яка передбачає врахування інтересів народного господарства в цілому. При цьому вибір оптимального варіанта здійснюється шляхом розрахунку показників терміну окупності, порівняльної економічної ефективності та мінімуму наведених витрат.

Абсолютна економічна ефективність капітальних вкладень визначається як співвідношення обсягу капітальних вкладень та економії витрат або додатково одержаного доходу.

Реалізація наукової продукції, виробленої для суб'єктів підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу, передбачає наявність платоспроможного попиту. Не вся інноваційна продукція може бути затребувана виробниками сільськогосподарської продукції. Тому дослідники після розробки та техніко-економічного обґрунтування інноваційного проекту рекомендують визначати потенційну ємність ринку та товарного асортименту, виходячи з максимально можливого обсягу сукупних продажів у вартісному або натуральному вираженні.

Економічне обґрунтування інноваційного проекту містить:

- загальну характеристику інноваційного проекту;
- визначення витрат за його розробку;
- обґрунтування річного економічного ефекту від використання науково-технічної продукції;
- розрахунок прибутку її розробника та ефективності наукового проекту.

Ефективність проекту загалом характеризує його привабливість для потенційних інвесторів. Загальна ефективність реалізації проекту оцінює його доцільність з позицій інтересів суспільства загалом з урахуванням екологічних та соціальних аспектів. Комерційна ефективність відображає економічні наслідки здійснення проекту для його ініціатора, виходячи з припущення, що він здійснює всі необхідні витрати та користується результатами проекту. Для оцінки всіх перелічених видів ефективності проекту використовуються єдина система показників та методичні принципи їх розрахунку. У тих випадках, коли немає можливості кількісної (вартісної) оцінки потенційного ефекту, використовується якісна оцінка його впливу.

Ефективне використання фінансових ресурсів передбачає конкурсний відбір інноваційних проектів, виходячи з обґрунтування необхідності та науково-технічної доцільності розробок та експертних висновків про економічну ефективність

проектів, на основі аналізу економічних показників. Після експертизи проводиться рекламна кампанія для пошуку потенційного інвестора, споживача інновацій та забезпечення попиту на ринку нововведень.

Виробник набуває інноваційного продукту, виходячи з порівняння очікуваного доходу, який він отримає від використання цієї інновації та витрат на її придбання та експлуатацію. Витрати передбачають певний час, який буде потрібно для того, щоб їх окупити.

Для того, щоб мати можливість визначити майбутню вартість доходів від інноваційної діяльності, застосовується метод нарощення.

Висновки. Сільське господарство на сучасному етапі розвитку відрізняється різним рівнем інтенсивності та ефективності виробництва, що викликає необхідність виділення відповідних критеріїв ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності. З одного боку, є визнані лідери в галузі впровадження інновацій, які вже досягли істотних успіхів у створенні конкурентоспроможного виробництва, та їх техніко-технологічні параметри відповідають аналогічним підприємствам в інших країнах. Для них критерієм оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проєктів буде швидкий вихід продукції на світовий ринок. З іншого боку, існують підприємства, що мають середні виробничі показники і отримують дохід за рахунок кон'юнктури, що складається, на внутрішньому ринку, але ще не здатні конкуру-

вати за технологічними параметрами з підприємствами, що відрізняються високою інтенсивністю виробництва. Для них критерієм ефективності наукових проєктів будуть показники, що дозволяють збільшити темпи модернізації галузі та досягти необхідного рівня конкурентоспроможності – чиста наведена вартість та дисконтований термін окупності інвестиційних витрат. Подібний підхід застосовний до господарств корпоративного сектору аграрної економіки, що відрізняється низьким рівнем конкурентоспроможності, з обмеженими техніко-технологічними можливостями. Таким підприємствам, отриманий внаслідок використання інновацій додатковий дохід, надасть можливість для технічного та технологічного переоснащення галузі за рахунок власних коштів або сплатити позикові ресурси. Для таких організацій не менш важливим є відносно короткий термін окупності інноваційних проєктів, який повинен дозволити скоротити тимчасовий інтервал, необхідний для переходу на новий рівень господарювання.

Таким чином, різноманітність стратегічних цілей та економічних інтересів потенційних інвесторів, специфіка умов реалізації наукових проєктів унеможливають використання єдиного шаблону при їх аналізі. Доцільність реалізації проєкту у кожному конкретному випадку має визначатися окремо з урахуванням всього комплексу різноманітних умов та наслідків його здійснення.

Список використаних джерел:

1. Легомінова С.В. Ефективність інноваційної діяльності сучасного підприємства в умовах інформаційної асиметрії. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2016. № 2. С. 55–62.
2. Гудзь О.Є. Роль інновацій щодо забезпечення конкурентоспроможності та ефективності підприємства. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2015. № 161. С. 3–11.
3. Гризовська Л.О. Чинники мотивації у підвищенні ефективності інноваційної діяльності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 3(2). С. 90–94.
4. Кравчук І. Вплив інноваційної діяльності на фінансову ефективність підприємства. *Економічний форум*. 2022. № 1 С. 172–178.
5. Бабчинська О.І., Левченко А.Р. Особливості оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 4(1). С. 87–92.
6. Погорелов М.І., Дунь Н.Г. Підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємства. *Вісник Національного технічного університету ХПІ. Сер.: Технічний прогрес та ефективність виробництва*. 2013. № (22). С. 119–123.
7. Сенів Б.Г. Шляхи удосконалення оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства. *Інноваційна економіка*. 2013. № 7. С. 67–72.
8. Кам'янська О.В., Шкіль Ю.М. Визначення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 1. С. 61–65.

References:

1. Legominova, S. (2016) Efektivnist innovatsiinoi diialnosti suchasnoho pidpriemstva v umovakh informatsiinoi asymetrii [Effectiveness of innovative activity of a modern enterprise in conditions of information asymmetry]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes – Economy. Management. Business*, no. 2, pp. 55–62.
2. Hudz, O. (2015) Rol innovatsii shchodo zabezpechennia konkurentospromozhnosti ta efektyvnosti pidpriemstva. [The role of innovations in ensuring the competitiveness and efficiency of the enterprise]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka – Bulletin of the Petro Vasylenko Kharkiv National Technical University of Agriculture*, no. 161, pp. 3–11.

3. Gryzovska, L. (2014) Chynnyky motyvatsii u pidvyshchenni efektyvnosti innovatsiinoi diialnosti pidpriemstva. [Motivational factors in increasing the efficiency of innovative activity of the enterprise]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, no. 3(2), pp. 90–94.
4. Kravchuk, I. (2022) Vplyv innovatsiinoi diialnosti na finansovu efektyvnist pidpriemstva [The influence of innovative activity on the financial efficiency of the enterprise]. *Ekonomichnyi forum – Economic Forum*, no. 1, pp. 172–178.
5. Babchynska, O., Levchenko, A. (2014) Osoblyvosti otsinky efektyvnosti innovatsiinoi diialnosti pidpriemstva. [Peculiarities of evaluating the effectiveness of innovative activity of the enterprise]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, no. 4(1), pp. 87–92.
6. Pogorelov, M., Dun, N. (2013) Pidvyshchennia efektyvnosti innovatsiinoi diialnosti pidpriemstva [Increasing the efficiency of the innovative activity of the enterprise]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu KhPI. Ser.: Tekhnichniy prohres ta efektyvnist vyrobnytstva – Bulletin of the KhPI National Technical University. Average: Technical progress and efficiency of production*, no. 22, pp. 67–72.
7. Seniv, B. (2013) Shliakhy udoskonalennia otsinky efektyvnosti innovatsiinoi diialnosti pidpriemstva. [Ways of improving the evaluation of the efficiency of innovative activity of the enterprise]. *Innovatsiina ekonomika – Innovative economy*, no. 7, pp. 67–72.
8. Kam'yanska, O., Shkil, Yu. (2013) Vyznachennia efektyvnosti investytsiino-innovatsiinoi diialnosti pidpriemstva. [Determining the effectiveness of the investment and innovation activity of the enterprise]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, no. 1, pp. 61–65.

Стаття надійшла до редакції 27.07.2024